

Selvbestemmelse

Menneskers autonomi eller selvbestemmelse er et vigtigt begreb i debatten om lovliggørelse af aktiv dødshjælp. Tilhængere argumenterer, at forbuddet mod aktiv dødshjælp i for høj grad begrænser den enkeltes mulighed for at bestemme over slutningen af sit liv og over, hvordan døden skal være. Modstandere argumenterer derimod, at selvbestemmelse vedrørende aktiv dødshjælp vil være en falsk selvbestemmelse, eller de argumenterer, at selvbestemmelse vedrørende aktiv dødshjælp ikke bør veje tungere end princippet om ikke at slå ihjel.

Debatten forudsætter, at man har nogle forestillinger om, hvad selvbestemmelse og autonomi kan betyde. Ordet autonomi er en sammensætning af de oldgræske ord for 'selv' (autos) og 'lov' (nomos). I én betydning af ordet handler autonomi således om, at den, der er autonom, giver sig selv sin egen bestemmelse. Bag tanken om autonomi ligger derfor, at det enkelte menneske selv bør have frihed til at definere rammerne for sit liv og vælge sine idealer for, hvordan livet bør leves. Det betyder ikke nødvendigvis, at alt opfattes som værende lige godt og lige acceptabelt, så længe det er den enkelte selv, der har bestemt det. For hensynet til den enkeltes autonomi udelukker ikke, at det også er relevant at iagttage andre hensyn, som fx hensynet til andres liv og levned og hensynet til fællesskabets værdier. Men hvis man mener, det enkelte menneske i udgangspunktet bør behandles som et autonomt væsen, så er det fordi, man lægger relativt stor vægt på menneskets mulighed og ansvar for at vælge bestemmelsen eller planen for sin egen livsførelse. Det bør bemærkes, at dette begreb om autonomi ikke udelukker, at et autonomt menneske kontinuerligt igennem sit liv vælger at basere sin livsførelse på et sæt af værdier og normer fra en trosretning, et politisk parti eller lignende. Blot må man, hvis man går ind for autonomi, anerkende det værdifulde i, at det enkelte menneske selv har mulighed for at forholde sig til sine værdier og frit vælge dem, eller vælge, om de fortsat skal være de samme.

Der er grund til at fremhæve den ovenstående betydning af autonomi eller selvbestemmelse, fordi selvbestemmelse i forbindelse med debatten om aktiv dødshjælp ellers ofte kun anvendes til at beskrive en valgfrihed. At fremme den enkeltes mulighed for selvbestemmelse betyder i denne forståelse at udvide feltet af handlinger, som andre må udføre for én, hvis man beder om det. Hvis man først og fremmest forbinder muligheden for at være selvbestemmende med omfanget af lovlige valgmuligheder, vil man ikke i samme grad som ovenfor fokusere på autonomiens selvstændige værdi, men snarere på værdien af den handlemulighed, der er på tale. Med andre ord: Man kan argumentere ud fra det udgangspunkt, at personlig autonomi i sig selv er noget efterstræbelsesværdigt, eller man kan underforstå, at autonomi hovedsageligt betyder valgfrihed og dermed er et redskab til opnåelse af efterstræbelsesværdige mål, som i tilfældet aktiv dødshjælp er at dø.

For nogle mennesker vil en lovliggørelse af aktiv dødshjælp have det væsentligste formål at fremme autonomi eller i det mindste fjerne unødvendige barrierer for den, idet de opfatter autonomi som en væsentlig og beskyttelsesværdig værdi i det menneskelige samfund. Disse tilhængere af aktiv dødshjælp vil ofte bygge deres holdning og argumentation på den betydning af autonomi, som handler om, at den enkelte selv bør have frihed til at definere rammerne for sit liv og vælge sine idealer for, hvordan livet bør leves og afsluttes. På den måde fremmer man personens mulighed for selvbestemmelse og dermed egenkontrollen med hændelser, der er af afgørende kritisk betydning for personens identitet og livshistorie.

I den forstand handler personlig autonomi om den enkeltes mulighed for at forme, og skabe mening i, sit liv. Den måde, mennesker dør på, er af stor betydning for den enkeltes samlede opfattelse og forståelse af

sin tilværelse. Derfor kan tilhængere af aktiv dødshjælp pege på, at muligheden for at få indflydelse på omstændighederne for sin egen død er særlig vigtig i et samfund, der generelt forsøger at skabe rammer for det enkelte menneskes frihed til selv at definere sit liv og vælge sine egne livsværdier.

Argumenter om selvbestemmelse og autonomi

Argumenter, der taler for aktiv dødshjælp:

Autonomi som en beskyttelsesværdig værdi

At lovliggøre aktiv dødshjælp vil for nogle tilhængere have det væsentligste formål at fremme autonomi, idet de opfatter autonomi som en væsentlig og beskyttelsesværdig værdi i det menneskelige samfund. Disse tilhængere af aktiv dødshjælp vil ofte bygge deres holdning og argumentation på den betydning af autonomi, som handler om, at den enkelte selv bør have frihed til at definere rammerne for sit liv og vælge sine idealer for, hvordan livet bør leves og afsluttes. Begrundelsen af deres holdning vil indeholde to forskellige opgaver. For det første er det nødvendigt at forklare, hvordan aktiv dødshjælp er et væsentligt anliggende for den menneskelige autonomi. For det andet må de argumentere imod, at en lovliggørelse af aktiv dødshjælp har skadelige bivirkninger, som kunne opveje den fordel, de ser i at fremme autonomi i ovennævnte forstand.

Hvis disse tilhængere går ind for selvbestemmelse vedrørende aktiv dødshjælp, men ikke mener, aktiv dødshjælp bør være en pligt at udføre, vil deres forsvar for lovliggørelse af aktiv dødshjælp kunne formuleres således: I nogle (lovbestemmelige) tilfælde er det ikke uforsvarligt at tage livet af et menneske. Derfor skal det ikke være ulovligt at udføre aktiv dødshjælp i disse tilfælde.

Begrundelsen for at lovliggøre aktiv dødshjælp er, at man opfatter aktiv dødshjælp som en god handling. Det gode i at tage en lidende persons liv på dennes anmodning består for tilhængerne i, at man fremmer personens mulighed for selvbestemmelse og dermed egenkontrollen med hændelser, der er af afgørende kritisk betydning for personens identitet og livshistorie.

I den forstand handler personlig autonomi om den enkeltes mulighed for at forme sit liv og skabe mening i sit liv. Den måde, mennesker dør på, er af stor betydning for den enkeltes samlede opfattelse og forståelse af sin tilværelse. Derfor kan tilhængere af aktiv dødshjælp pege på, at muligheden for at få indflydelse på omstændighederne for sin egen død er særlig vigtig i et samfund, der generelt forsøger at skabe rammer for det enkelte menneskes frihed til selv at definere sit liv og vælge sine egne livsværdier. Hvis man er tilhænger af personlig autonomi i den ovennævnte forstand, kan ønsket om at dø blive forståeligt, hvis den måde personen dør på, eller den måde, personen kan se frem til at dø på, er grundlæggende i strid med de rammer og de værdier, som personen har bygget sit liv op omkring.

Hvis man som tilhænger af aktiv dødshjælp indtager dette standpunkt, er der stadig muligheder for at gradbøje sin holdning til, hvem der kan få udført aktiv dødshjælp. Man kan supplere holdningen til autonomi med en anerkendelse af, at aktiv dødshjælp involverer en person, som skal udføre aktiv dødshjælp. Denne person har et eget ansvar, hvorfor handlingen kan underlægges nogle restriktioner, som ikke gælder for hverken selvmord eller patientens ret til at afbryde eller afvise livsforlængende behandling. Desuden kan man pege på, at aktiv dødshjælp er en handling, der i modsætning til afbrydelse af livsopretholdende behandling i sig selv medfører døden. Handlingen involverer derfor i højere grad lægens ansvar, og den er en handling, der ikke kan fortrydes.

Argumentation imod aktiv dødshjælp med udgangspunkt i selvbestemmelse og autonomi

Modstandere af aktiv dødshjælp kan kritisere tilhængerens argumenter om autonomi ved at sætte spørgsmålstegn ved, om en lovliggørelse af aktiv dødshjælp vil fremme den enkeltes mulighed for at udøve selvbestemmelse. Denne kritik kan fremføres, selv om man i princippet er enig i, at autonomi i ovenstående forstand er et gode og en central værdi i et menneskes liv.

Nogle argumenterer, at en beslutning om egen død er noget fundamentalt andet end andre af livets beslutninger og valg, og at et menneskes egen død derfor ikke med mening kan siges at være et frit og autonomt valg. Andre argumenterer, at de konkrete omstændigheder omkring valgsituationen i form af lægens, samfundets og de pårørendes rolle betyder, at anmodningen om aktiv dødshjælp helt eller delvist vil være udsprunget af en situation, hvor autonomien ikke kan udøves, enten fordi personen ikke er habil, eller på grund af direkte eller indirekte pres fra omgivelserne.

Autonomi og aktiv dødshjælp er uforenelige størrelser

Selv om mennesker reelt er i stand til frit at vælge at begå selvmord eller bede om at blive slået ihjel, så er tanken, at netop valget af døden ikke kan være af den type, hvor man forinden har truffet en alvorlig og klar beslutning, der får valget til at falde i tråd med éns integritet som menneske. At træffe et valg om at dø kan på denne baggrund siges at være et valg, der fornægter menneskets grundvilkår og dermed en væsentlig del af den enkeltes almene identitet som menneske. Et valg, der vil forbedre livet ved helt at afskaffe det, er irrationelt ifølge denne opfattelse, fordi valget fremstår som absurd, når det holdes op imod menneskelige grundvilkår.

Som et andet aspekt af denne kritik kan man fremhæve den manglende mulighed for at fortryde aktiv dødshjælp. Fortrydelse kan føre til omgørelse af valget eller, når dette ikke er muligt, til en evaluering og eventuel anger. Begge dele kan opfattes som væsentlige dele af autonomi. Nogle fremhæver også, at valget af egen død ikke er et valg som andre valg, fordi det i sig selv medfører, at den som vælger, bliver til ingen.

Aktiv dødshjælp er som følge af valgsituationens omstændigheder uforenelig med autonomi

For det første kan det hævdes, at en lov om selvbestemmelse vedrørende aktiv dødshjælp i sundhedsvæsenet uvægerligt vil føre til, at aktiv dødshjælp bliver et tilbud, som svært lidende og døende patienter ikke kan undgå at skulle tage stilling til. Selv om aktiv dødshjælp ikke er tvungen, vil valgsituationen vedrørende aktiv dødshjælp blive påtvunget patienterne, alene fordi muligheden er givet.

For det andet kan man pege på, at man med valgsituationen pålægger patienter, der i forvejen er i en meget vanskelig situation, en for stor ansvarsbyrde. Der vil indgå mange faktorer i patientens afvejning af spørgsmålet – fx hensyn til pårørende og stillingtagen til lægens rådgivning. Betænkkeligheden går på, at denne komplicerede afvejning i en meget vanskelig situation ikke er ordentlige omstændigheder for en autonom beslutning, hvorfor valgmuligheden slet ikke bør gives patienterne.

For det tredje kan man være skeptisk over for autonomiens vilkår, fordi der er en fare for, at aktiv dødshjælp vil fremstå som det bedste alternativ i et miljø, hvor den lindrende indsats måske er alt andet end tilstrækkelig. En patient kan derfor presses til at opfatte aktiv dødshjælp som den gode handling, fordi den plejemæssige og lægelige indsats i hjemmet eller på et hospital ikke er god nok. Alene risikoen for, at en sådan situation kan opstå, vil veje tungt i aktiv dødshjælp-modstanderes afvejning af fordele og ulemper ved en lovliggørelse af aktiv dødshjælp. En lovliggørelse af aktiv dødshjælp kan resultere i, at der bliver mindre fokus på eksistentiel støtte og lindrende behandling. For den enkelte kan det resultere i mindre tryghed og mere usikkerhed om, hvad man ved livets afslutning kan blive udsat for. En sådan usikkerhed vil også kunne opfattes som en formindskelse af autonomi, fordi manglende tillid til samfundets

omsorgsberedthed i sig selv skaber dårligere rammer for personlig overkommelse af ændrede livsvilkår.

Kilder

Det Ethiske Råd 2003. [Eutanasi - lovgivning af drab på begæring?](#) Det Ethiske Råd.

Det Ethiske Råd 1996. [Dødshjælp? En redegørelse.](#) Det Ethiske Råd.